

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертацію
ДУ ВЕЯ
«ПОЕТИКА КАМЕРНО-ВОКАЛЬНОГО ЦИКЛУ В
КОМПОЗИТОРСЬКІЙ ТВОРЧОСТІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ
XX СТОЛІТТЯ (НА ПРИКЛАДІ КАМЕРНО-ВОКАЛЬНИХ ТВОРІВ
С. СЛОНІМСЬКОГО)»,
на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства
за спеціальністю 17.00.03 – Музичне мистецтво

В історії музики знаходимо постаті, які є визначальними у важливих епохальних процесах, творчість яких зростає на перетині потужних різноспрямованих тенденцій та концентрує у собі значний інтелектуальний потенціал свого часу. В музичній культурі XX століття одним із таких митців, безперечно, постав С. Слонімський, надзвичайно обдарований у різних галузях – від композиторства, фортепіанного виконавства до музикознавчих і літературних праць. Викладач музично-теоретичних дисциплін і композиції, він, як відомо, є автором 34 симфоній, восьми опер, трьох балетів, вокально-інструментальної музики, багатьох творів для оркестру, музики до кінофільмів, хорових і вокальних творів.

Художня свідомість Сергія Слонімського універсальна за самою своєю природою. Його дух нібито звернений до світової культури у всій її складності, багатозаровості і багатоелементності. У його творчості, відкритій культурі різних епох, напрямків, стилів, здійснюється свого роду вільний «полілог» з культурами всіх часів і народів, які природно і органічно уживаються в творчій свідомості Майстра і утворюють якийсь об'ємний і глибокий простір його музичного буття.

Це простір охоплює культуру античності і Сходу, Середньовіччя і Ренесансу, бароко, класицизму і романтизму і, звичайно, все різноманіття історико-культурних пошуків і відкриттів XX століття. У духовному просторі Слонімського вільно перетинаються і взаємодіють фольклорні,

світські і культові традиції різних часів і стилів: в нього природно вписуються музика побуту (тієї чи іншої епохи), джаз, біт і рок-музика.

Тому звернення до його творчості у наукових інтенціях, прагнення занурюватися в індивідуально-стильові площини його музики та глибоко досліджувати особливості її різноманітних параметрів є актуальним.

Тема поданого на захист дисертаційного дослідження «Поетика камерно-вокального циклу в композиторській творчості другої половини ХХ століття (на прикладі камерно-вокальних творів С. Слонімського» є актуальною і, у науковому сенсі, такою, що не набула належного обговорення. Дослідження камерно-вокального циклу як художньо-сміслового цілого, з одного боку, та його семантичного змісту у контексті композиторського стилю, – з другого, є одним з найбільш актуальних сучасних музикознавчих завдань. Поряд з цим підкреслю значення розробки поглибленого жанрово-типологічного підходу до вивчення камерно-вокальної творчості загалом.

Завдання дисертації охоплюють два виміри. Перший складають такі аспекти, які для музикознавства виступають засадничими, до них відносяться – поняття поетики як музикознавчої категорії, принципи циклічної побудови та художні умови циклізації у камерно-вокальній творчості, а також логіка та художньо-змістові принципи взаємодії слова та музики як основи композиційної побудови камерно-вокального циклу. Другий вимір – це завдання, пов'язані з творчістю С. Слонімського, а саме з дослідженням його камерно-вокальних циклів як художньої семіосфери; взаємообумовленості вербальної та музичної семантики в його камерно-вокальній творчості. Аналіз обраних музичних прикладів націлений на виявлення значення явища «петербурзького тексту» у камерно-вокальних творах С. Слонімського (на прикладі опусів на поетичні тексти О. Блока); та на дослідження авторської моделі камерно-вокального циклу на основі визначення специфіки художньо-образної семантики.

Цей логічний простір розгортається між творчою особистістю і звучанням створеної нею музики, між текстом конкретного музичного твору і узагальненнями культурологічного плану, між елементами музичного твору і твором-цілим, між композицією та драматургією тощо. У цьому розшаруванні автору вдається створити логічно організовану цілісність.

Дослідження Ду Вея охоплює чотири наукові позиції, а саме це: 1) поетика художньої творчості, 2) специфіка камерно-вокального циклу, ширше – жанру і творчості, 3) творчість С. Слонімського в цьому жанрі та 4) культурологічне явище «Петербурзький текст». Всі ці позиції викликають особливий науковий і художньо-естетичний інтерес.

Термін «поетика» останнім часом часто-густо вживається в науковій літературі, але складається враження, що симптоматично, тому системний огляд цього поняття є влучно запропонованим.

Камерно-вокальний цикл як жанр музичної творчості завжди привертав увагу дослідників як творча лабораторія композитора, в якій викристалізуються техніка письма, «макети» великих творів, виокремлюються світоглядні позиції. Загалом, якщо потрібен ключ до розуміння масштабних творів митців, є сенс звернутись до камерної творчості та в ній розгледіти складові аспекти композиторських стилів. Так розгляд камерно-вокальних циклів С. Слонімського в даній дисертації не тільки виявив специфіку єдності словесного й музичного топосів, взаємообумовленість вербальної та музичної семантики, значення явища «петербурзького тексту», але й визначив ті риси, які пронизують всю творчість композитора, і оперну в тому числі, і є стильовими. Серед них Ду Вей виокремлює: мелодизм, діалогічну взаємодію двох семіотичних систем – слова і музики, прагнення до індивідуальності та унікальності мовної інтонаційності, красу та естетичну вагомість поетичного слова, його художню досконалість; протиставлення елементів різних композиційних рівнів тощо.

Дисертант підкреслює, що для композиторської поезики С. Слонімського характерний синтетичний тип мелодики, узагальнюючий актуальні і найбільш художньо значущі, в тому числі і в інтонаційній сфері, тенденції композиторської творчості другої половини ХХ – початку ХХІ ст. Композитор застосовує різнорівневі жанрово-стильові явища, такі як фольклор, стародавній епос, монодія, середньовічно-ренесансна модальність. Окремо в аналізах камерно-вокальних циклів наголошується значення вокальної інтонаційності, яка трактується як «необхідна якість, основа принципу тематизму і характерна особливість всієї системи музично-мовних засобів, показова не лише для камерно-вокальних, оперних, але і для інструментальних творів композитора» (с. 7).

Дисертант зауважує особливий підхід композитора-драматурга до поетичного тексту: він не ілюструє текст, а послідовно втілює його головний смисл. При цьому, кожна деталь поетичного тексту, підтексту або контексту, синтезуючись із музичною інтонацією – пісенною або декламаційною, визначають особливості конструювання форми, мелодико-ритмічних, ладово-гармонічних, тембрально-фактурних структур, що, врешті, й підсилює емоційність вираження, конкретизуючи філософський характер змісту творів.

Отже, досліджуючи авторську модель камерно-вокального циклу С. Слонімського, автор не тільки її системно характеризує, але й виходить на рівень композиторського стилю загалом. В цьому аспекті важливим здається звернення до явища «петербурзького тексту», через що розкривається світогляд митця.

«Петербурзький текст» як культурологічне явище – це тема окремого дослідження і не одного. Його вивчення потребує різних наукових підходів, це – філософія і література, історія і теорія жанрів, мистецтвознавство, культурологія тощо.

Петербурзький «текст» це якийсь синтетичний метатекст, з яким зв'язуються вищі смисли і цілі. Тільки через цей текст Петербург здійснює

прорив в сферу символічного і провіденціального. Місто в «Петербурзькому тексті» – це реальність вища символіко-міфологічної природи.

Зближує С. Слонімського з філософськими ідеями Срібного століття саме сприйняттям музики як мистецтва «ідеалістичного» и в багатьох випадках містеріального, тобто носити якийсь вищий релігійно-сакральний смисл. Можливо, прагнення до містеріальності продиктовано у композитора, як у символістів, східнім та близьким за внутрішніми мотивами прагненнями до узагальнюючого синтезу. Так, пісня та пісенність в вокальних циклах С. Слонімського набувають *ВИЦОГО*, узагальнено-філософського, надпобутового смислу.

Саме такого роду містеріальність властива Дев'ятій і Десятій симфоніям С. Слонімського (з їх виразними хоралами і молитвами), а також його оперним драмам – «Віриня», «Майстер і Маргарита» і «Видіння Іоанна Грозного». Звичайно, містеріальність С. Слонімського зовсім іншого роду, ніж, скажімо, сучасника Срібного століття О. Скребіна, містеріальність С. Слонімського звернена не тільки і не стільки до божественного початку, скільки до реальної людини, до людських, а не Христових страстей (особливо в історичних музичних драмах композитора), і в цьому сенсі він значно ближче до М. Мусоргського, ніж до О. Скребіна.

Творчість С. Слонімського вже можна вважати класикою ХХ століття. І цю думку підкреслено у висновках дисертації, виокремлю – пошук власної музичної мови (від орфографії, фонології, лексикології до морфології, синтаксису і семантики), тяжіння до встановлення інтертекстуальних зв'язків, створення власної цілісної системи характерних стильових ознак та художніх прийомів, сучасність музичної мови і опора на традиції. Автор зазначає: «Будь-який музично-словесний текст, створений композитором, виявляє надзвичайно важливу особливість – потенційну відкритість і з іншими авторськими творами, що дозволяє розглядати творчість композитора як єдиний метатекст» (с. 171).

Теоретична база дисертації характеризується ґрунтовністю та складається з трьох груп. До першої групи належать роботи, присвячені теоретичним аспектам та визначенню естетичних, літературознавчих, історичних, семіотичних та музикознавчих концепцій явища поезики. Другу групу визначають праці, присвячені розгляду вербальної та музичної семантики у музиці, а також роботи, в яких вивчаються історичні, музично-драматургічні та семантичні аспекти функціонування камерно-вокальної жанрової сфери. Третя група – це систематичні праці, присвячені вивченню жанрово-стильових, художніх та виконавських аспектів існування камерно-вокальної музики, в тому числі, монографічні дослідження, присвячені вивченню різних аспектів творчості С. Слоніського

У вступній частині дисертації належним чином структурована її належність до дисертаційного жанру. Звичайно, найважливішою, спрямовуючою увагу читача позицією тут є визначення *об'єкту* і *предмету* дослідження, мета якого – виявити характерні властивості поезики камерно-вокальних циклів С. Слоніського як специфічної цілісної системи характерних стильових ознак та художніх прийомів.

Для визначення поезики камерно-вокальних циклів С. Слоніського як специфічної цілісної системи характерних ознак та художніх прийомів, автору за потрібним було звернутися до різних концепцій явища поезики, тому, я вважаю, окреме наукове значення має перший розділ роботи «Теоретичні аспекти дослідження структурно-композиційних та художньо-образних параметрів камерно-вокального циклу». У ньому послідовно і ретельно, на основі опрацьованої значної теоретико-методологічної бази, розглядаються дискурсивні засади вивчення поняття поезики як музикознавчої категорії підрозділ 1.1). Дослідник доходить до висновку, що «... головним чином опис поезики передбачає аналіз досліджуваного предмета як відносної системи, яка характеризується єдністю змісту і форми» (с. 25). Підкреслюється значення для музикознавства підходу М. Бахтіна

щодо «відкритості і завершеності в їх взаємозалежності» на формування принципів розуміння поезики як музикознавчої категорії (с. 39).

Не менш важливим для концепції даного наукового дослідження вбачається звернення до поглядів В. Жирмунського, який пропонує вивчення поезики з позиції художньої майстерності митця; а також до праць С. Аверінцева, що демонструють своєрідний погляд на поезику як систему робочих принципів або робочих установок будь-якого учасника (школи, епохи), що розкриває зближення поняття поезики з психологією творчості (с.43).

Поряд з психологічним аспектом поезика в розумінні С. Аверінцева базується на єдності теорії і практики мистецтва, де теоретичний аспект розуміється як наукова теорія художньої творчості або система методично розроблених рекомендацій до неї та практичний аспект, як систему робочих принципів або робочих установок. Саме теоретичний і практичний аспекти є в творчій постаті С. Слонімського гармонійними та взаємообумовленими, тому зазначена категорія – «поетика» – в темі дослідження якомога найкраще відбиває спрямованість дослідження Ду Вея.

Наукова новизна дослідження полягає, перш за все, в музикознавчому системному вивченні «циклічності» у взаємозалежності з явищем «сюжетності» в музиці; у вивченні композиторської поезики як цілісної художньої організації твору; у розробці взаємообумовленості музичної та вербальної семантики як основи художньої та структурно-композиційної побудови камерно-вокального циклу.

Дослідження має розгалужений термінологічний апарат: камерно-вокальний стиль, поезика камерно-вокального циклу, циклізація, цілісність, художній зміст, художня семіосфера, музичний та словесний топоси, «петербурзький текст».

До списку використаних джерел можливо треба було б додати ще статті Л. Жигачьової (відносно структури вокальних творів) та дисертацію Ю. Коваленко «Оперний театр Сергія Слонимського у взаємодії з художньою

традицією (Харківський держ. ун-т мистецтв імені І. Котляревського, 2009 р.).

Питання:

1. Чим характеризується тлумачення С. Слонімським традиційних жанрових ознак камерно-вокального циклу?;
2. Як саме музично-поетичні тексти обраних Вами для аналізу камерно-вокальних циклів композитора пов'язані з символікою Петербургу?

Питання, що пропонуються для обговорення, мають за мету продовження наукового дискурсу.

Загалом, представлене до захисту дисертаційне дослідження відрізняється самостійністю, ґрунтовністю, системністю, багатоаспектністю. Беззаперечною є його практична цінність, матеріали дослідження можуть активно використовуватися при роботі над камерно-вокальними творами у цілому, проаналізованими у роботі камерно-вокальними циклами зокрема, що може стати запорукою ефективності їх виконавської інтерпретації. Матеріали дисертації можуть бути використані також у навчальних курсах та процесі творчої підготовки здобувачів вищої освіти у ЗВО мистецьких напрямів. Спостереження, що узагальнені в аналітичних розділах дисертації, можуть бути у нагоді в навчальних курсах: «Аналіз музичних творів», «Музична інтерпретація», «Історія світової музики». Підрозділ 1.1. про поетику художньої творчості – в курсі «Актуальні проблеми теоретичного музикознавства» для аспірантів.

Завершуючи відгук, зазначу, що ретельно виконана робота, новаторський підхід до визначення її концепції та розкриття проблематики вповні заслуговують позитивної оцінки. Автореферат і публікації достатньо повно відбивають зміст даної наукової праці. Таким чином, дисертаційне дослідження Ду Вея «Поетика камерно-вокального циклу в композиторській творчості другої половини ХХ століття (на прикладі камерно-вокальних творів С. Слонімського)», за своєю актуальністю, теоретико-методологічним рівнем, науковою новизною повністю відповідає вимогам

МОН України щодо наукових досліджень кандидатського рівня, а його автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 – музичне мистецтво.

Доктор мистецтвознавства, доцент,
завідувач кафедри музично-інструментальної підготовки вчителя
КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» ХОР

Оксана АЛЕКСАНДРОВА

Підпис *Олександрова*
Засвідчую *Олександрова*
Начальник відділу кадрів
«14» *березня* 20*21* рік